

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه پیام نور

دانشکده هنر و رسانه

مرکز تهران شرق

پایان نامه

برای دریافت مدرک کارشناسی ارشد

رشته پژوهش هنر

گروه هنر

عنوان پایان نامه:

بررسی نمادهای اساطیر ایران بر روی مهرهای دوره ساسانی

نویسنده:

سمیرا داناسرشت

استاد راهنما:

دکتر غلامعلی حاتم

استاد مشاور:

دکتر یوسف منصور زاده

خرداد ۱۳۹۱

شماره

تاریخ

پست

تجربیه کندی

صورت جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد

جلسه دفاع از پایان نامه دوره کارشناسی ارشد خانم سمیرا دانامرشد

دانشجوی رشته پژوهشی هنر به شماره دانشجویی ۸۸۰۲۷۱۳۴۹

تحت عنوان:

" بررسی نمادهای اساطیر ایران بر روی مهرهای دوره ساسانی "

جلسه دفاع با حضور داوران نامبرده ذیل در روز سه شنبه مورخ: ۹۱/۰۳/۰۹ ساعت ۸-۹ در محل مرکز تهران شرقی برگزار شد و پس از بررسی پایان نامه مذکور بانمره (بعداد) ۱۵.۴.۵ (بحروف) ...
مورد قبول واقع شد/نشده.

ردیف	هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	دانشگاه/موسسه	امضاء
۱	استاد راهنما	دکتر غلامعلی حاتم	استاد	پيام نور	
۲	استاد مشاور	دکتر یوسف منصورزاده	مربی	پيام نور	
۳	استاد داور	دکتر ابوالقاسم دادور	رئیس	ازهر	
۴	نماینده علمی گروه	دکتر آناهیتا مقبلی	استادیار	پيام نور	

تهران - خیابان استاد سعادت الهی
خیابان شهید قلاح پور، پلاک ۲۲
تلفن: ۸۸۸۰۰۲۳۲
موبایل: ۸۸۲۱۹۹۱۵

WWW.TPMU.AC.IR
scienceagri@tpmu.ac.ir

گواهی اصالت، نشر و حقوق مادی و معنوی اثر

اینجانب سمیرا داناسرشت دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر گواهی می نمایم چنانچه در پایان نامه خود از فکر، ایده و نوشته دیگری بهره گرفته ام با نقل قول مستقیم یا غیر مستقیم منبع و ماخذ آن را نیز در جای مناسب ذکر کرده ام. بدیهی است مسئولیت تمامی مطالبی که نقل قول دیگران نباشد بر عهده خویش می دانم و جوابگویی آن خواهم بود.

دانشجو تأیید می نماید که مطالب مندرج در این پایان نامه (رساله) نتیجه تحقیقات خودش می باشد و در صورت استفاده از نتایج دیگران مرجع آن را ذکر نموده است.

نام و نام خانوادگی دانشجو
سمیرا داناسرشت
تاریخ و امضاء
۱۳۹۱، ۳، ۹

اینجانب سمیرا داناسرشت دانشجوی ورودی سال ۱۳۸۸ مقطع کارشناسی ارشد رشته پژوهش هنر گواهی می نمایم چنانچه براساس مطالب پایان نامه خود اقدام به انتشار مقاله، کتاب، و ... نمایم ضمن مطلع نمودن استاد راهنما، با نظر ایشان نسبت به نشر مقاله، کتاب، و ... و به صورت مشترک و با ذکر نام استاد راهنما مبادرت نمایم.

نام و نام خانوادگی دانشجو
سمیرا داناسرشت
تاریخ و امضاء
۱۳۹۱، ۳، ۹

کلیه حقوق مادی مترتب از نتایج مطالعات، آزمایشات و نوآوری ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه متعلق به دانشگاه پیام نور می باشد.

ماه و سال

خرداد ۱۳۹۱

تقدیم به پدر و مادر مهربانم

با سپاس فراوان از اساتید محترم

جناب آقای دکتر حاتم و جناب آقای دکتر منصورزاده

چکیده

هنر ایرانی هدیه ی جاویدان ملت ایران به جامعه ی جهانی بوده است. از جمله آثاری که سهم بارزی در شناسایی فرهنگ ، تمدن و هنر ادوار کهن ایران زمین داشته است، آثار کنده کاری و مهرها است که تحقیق درباره ی آنها مجهولات بی شماری را مرتفع می سازد.

عهد ساسانی یکی از درخشان ترین ادوار هنر و صنایع ایران است که به اوج پیشرفت خود رسید. در این عهد هنر منبت کاری و حکاکی توسعه بیشتری داشت. شمار زیادی از نقش مهرهای ساسانی، گونه هایی با مفاهیم اساطیری هستند که به معانی دینی، طالع یا برای دور کردن شر و بدی تعبیر می شوند. از آنجایی که نمادها و اسطوره ها برخاسته از نیازها و ویژگی های وجود بشر هستند در طول تاریخ دارای تحولات زیادی بوده اند. این تحولات را در بررسی طرح های حک شده بر روی مهرها می توان دریافت چون از هر نوع رسانه ی دیگر کامل ترند و موضوعات خود را از هنر قدیم شرق اقتباس کرده اند.

در این پژوهش سعی بر آن است که با مطالعه ی چندین نمونه از مهرهای دوره ی ساسانی به روش کتابخانه ای و میدانی بازتاب نمادین اسطوره ها بر روی مهرهای این دوره مورد بررسی قرار گیرد. نتیجه ی بررسی و تحلیل این نمادهای حک شده بر روی مهرها حاکی از آن است که بیشتر این نمادها در ابتدا از ذهن ناخودآگاه مردمانی ساطع شده که به تدریج تبدیل به ذهن خودآگاه گردیده است، که در همه ی انسان های آن جوامع مفاهیم و معانی همسان داشته است. این مفاهیم اساطیری و نمادین تبدیل به جادو و طلسم هایی گشته که آنان را از شر دیوان حفظ و یا در پناه و یاری ایزدان به اهدافشان نزدیک می کرده است.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فهرست تصاویر	ج
فهرست جداول	ذ
فهرست نقشه ها	ر
مقدمه	ا

فصل اول : کلیات تحقیق

۱	۱	بیان مساله تحقیق	۴
۱	۲	بیان سؤالهای اصلی تحقیق	۵
۱	۳	سابقه و ضرورت انجام تحقیق	۵
۱	۴	فرضیه تحقیق	۶
۱	۵	هدف تحقیق	۶
۱	۶	کاربردهای متصور از تحقیق	۷
۱	۷	مراجع استفاده کننده از نتیجه پایان نامه	۷
۱	۸	روش انجام تحقیق	۷
۱	۸	روش و ابزار گرد آوری اطلاعات	۸
۱	۸	روش تجزیه و تحلیل داده ها	۸
۱	۹	قلمرو تحقیق (زمانی ، مکانی ، موضوعی)	۸
۱	۱۰	جامعه آماری و روش نمونه گیری تحقیق	۸

فصل دوم : فرهنگ و تمدن ساسانیان

۲	۱	پیدایش دولت ساسانی	۱۰
۲	۴	گاهشمار شاهنشاهان ساسانی	۱۱

۱۴	قلمرو جغرافیای سیاسی ساسانی	۳ ۲
۱۷	تاریخ سیاسی ساسانی	۴ ۲
۱۹	زبان و فرهنگ ایران در دوران ساسانی	۵ ۲
۲۱	ادیان و مذاهب دوران ساسانی	۶ ۲
۲۲	هنر در دوران ساسانی	۷ ۲

فصل سوم : پیشینه مهر و مهرسازی در ایران باستان..... ۲۵

۲۵	تاریخچه و پیشینه مهر و مهرسازی در دوران باستان.....	۳ +
۲۷	کاربرد مهرها در دوران باستان.....	۳ + +
۲۸	نقوش مهرها در دوران باستان.....	۳ + +
۲۹	جنس مهرها در دوران باستان.....	۳ + +
۲۹	شکل ظاهری و تکنیک ساخت مهرها در دوران باستان.....	۳ + +
۳۳	مهر و مهرسازی در تمدن عیلام.....	۳ +
۴۰	مهر و مهرسازی در دوران ماد و هخامنشی.....	۳ +
۴۶	مهر و مهرسازی در دوران سلوکی و اشکانی.....	۳ +
۴۸	مهر و مهرسازی در دوران ساسانی.....	۳ +
۴۸	شکل ظاهری مهرهای ساسانی.....	۳ + +
۵۰	جنس مهرهای ساسانی.....	۳ + +
۵۱	نقوش روی مهرهای ساسانی.....	۳ + +

فصل چهارم : نمادهای اساطیر ایران بر روی مهرهای دوره ساسانی..... ۵۶

۵۷	مفاهیم اساطیری در مهرهای ساسانی.....	۴ +
۵۸	اسطوره در لغت.....	۴ + +
۵۹	مفهوم اسطوره.....	۴ + +
۵۹	رابطه نماد و اسطوره.....	۴ + +
۶۱	شکل گیری اساطیر ایران.....	۴ + +
۶۲	تأثیر اساطیر در نقوش مهرهای ساسانی.....	۴ + +

۶۵.....	بررسی و طبقه بندی نمادهای اساطیر ایران بر روی مهرهای دوره ساسانی.....	۴	۴
۶۸	نمادهای خدایان باستانی	۴	۴
۶۸.....	آناهیتا	۴	۴
۶۹	نماد آناهیتا	۴	۴
۷۶.....	مهر یا میترا	۴	۴
۷۸	اسطوره مهر	۴	۴
۷۸.....	نماد مهر	۴	۴
۸۲.....	تیشتر	۴	۴
۸۳.....	اسطوره تیشتر	۴	۴
۸۳.....	نماد تیشتر	۴	۴
۸۸.....	ورثرغنه یا بهرام	۴	۴
۸۹.....	نماد ورثرغنه یا بهرام	۴-۲-۱-۴-۱	۴
۹۵.....	آتش.....	۴	۴
۹۵.....	اسطوره ی پیدایش آتش	۴	۴
۹۶.....	آتش در ایران باستان	۴	۴
۹۷.....	نماد آتش	۴	۴
۱۰۱.....	هوم	۴	۴
۱۰۲.....	اسطوره هوم	۴-۲-۱-۶-۱	۴
۱۰۳	نماد هوم	۴	۴
۱۰۵.....	نمادهای حیوانی	۴	۴
۱۰۵	اسب	۴	۴
۱۰۸	گاو	۴	۴
۱۱۰	شیر	۴	۴
۱۱۲.....	خروس یا پرودرش	۴	۴
۱۱۴	نمادهای انتزاعی یا مونوگرام ها	۴	۴
۱۱۹	نمادهای گیاهی	۴	۴
۱۱۹.....	درخت	۴-۲-۴-۱	۴

نتیجه گیری و پیشنهادات ۱۲۱

منابع ۱۲۶

فهرست تصاویر

صفحه	عنوان
۳۰.....	تصویر ۱-۳ نمونه ای از مهرها و اثر مهرهای نخستین در ایران باستان (جدی، ۱۳۸۷: ۱۴)
۳۱.....	تصویر ۲-۳ تل باکون، تخت جمشید: دکمه های سنگی (جدی، ۱۳۸۷: ۱۶)
۳۲.....	تصویر ۳-۳ تل باکون، تخت جمشید: آثار مهر روی گل (جدی، ۱۳۸۷: ۱۶)
۳۲.....	تصویر ۳-۴ تپه گیان: انواع مهر و تعویذ و دکمه ی هسته ی خرمایی با سگک (جدی، ۱۳۸۷: ۱۷)
۳۴.....	تصویر ۳-۵ نمونه ای از مهرها و اثر مهرهای استوانه ای نخستین، شوش (بیانی، ۱۳۶۳: ۷۶)
۳۴.....	تصویر ۳-۶ نمونه ای از روش کار کردن با مهرهای استوانه ای (سایت: en.wikipedia.org)
۳۵.....	تصویر ۳-۷ نمونه هایی از اثر مهرهای استوانه ای ابتدایی در ایران باستان (جدی، ۱۳۸۷: ۲۱)
۳۶.....	تصویر ۳-۸ نمونه هایی از مهرهای استوانه ای ابتدایی، بین النهرین (سایت: ufolove.wordpress.com)
۳۷.....	تصویر ۳-۹ نمونه مهرهای دگمه ای و لوله ای همراه با سواخی جهت گذراندن تسمه یا بند (سایت: liveauctioneers.com)
۳۷.....	تصویر ۳-۱۰ نمونه مهری همراه با سوراخی جهت گذراندن تسمه یا بند (سایت: beadcollector.net)
۳۹.....	
۴۲.....	تصویر ۳-۱۱ نمونه مهرهای دوره هخامنشی (جدی، ۱۳۸۷: ۵۷)
۴۴.....	تصویر ۳-۱۲ گل مهرهای هخامنشی (جدی، ۱۳۸۷: ۵۰)
۴۵.....	تصویر ۳-۱۳ تندیس یک ایرانی همراه با مهری که برگردن خود آویخته است (جدی، ۱۳۸۷: ۵۲)
۴۷.....	تصویر ۳-۱۴ مهر بلاش سوم ۱۹۲-۱۴۸ م (جدی، ۱۳۸۷: ۶۷)
۴۹.....	تصویر ۳-۱۵ مهرهای ساسانی با کارکرد انگشتی (جدی، ۱۳۸۷: ۷۲)
۵۰.....	تصویر ۳-۱۶ نمونه مهرهای دوره ی ساسانی، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)
۵۳.....	تصویر ۳-۱۷ نگین منصوب به قباد یکم (سده های ۵-۶ میلادی) (جدی، ۱۳۸۷: ۶۸)
۵۴.....	تصویر ۳-۱۸ نمونه مهرهای دوره ی ساسانی، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)
۶۴.....	تصویر ۴-۱ الف و ب، نمونه مهرهای ساسانی با نماد دست، عقیق جگری، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)
۷۰.....	تصویر ۴-۲ مهر ساسانی با نماد آناهیتا (سایت: cais-soas.com)
	تصویر ۴-۳ مهر ساسانی با نماد آناهیتا الف. کلسدوئن، آناهیتای نشسته. موزه ی هنری متروپولتین.

- ب. پیکره آناهیتا. موزه ی هنری متروپولتین (پوپ و اکرم، ۱۳۸۷ : ۹۸۸)..... ۷۱
- تصویر ۴-۴ مهر ساسانی با نماد آناهیتا عقیق ، آناهیتای ایستاده، موزه هنری متروپولتین (پوپ و اکرم، ۱۳۸۷ : ۹۸۸)..... ۷۱
- تصویر ۵-۴ مهر ساسانی با نماد خروس، ارغوانی روشن، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)..... ۷۲
- تصویر ۶-۴ مهر ساسانی با نماد خروس، ارغوانی روشن، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)..... ۷۲
- تصویر ۷-۴ مهر ساسانی با نماد پرنده ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۷۳
- تصویر ۸-۴ مهر ساسانی با نماد آناهیتا ، عقیق، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۷۳
- تصویر ۹-۴ مهر ساسانی با نماد آناهیتا، عقیق جگری، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)..... ۷۴
- تصویر ۱۰-۴ مهر ساسانی با نماد آناهیتا (سایت : cais-soas.com)..... ۷۴
- تصویر ۱۱-۴ مهر ساسانی با نماد آناهیتا (سایت : cais-soas.com)..... ۷۵
- تصویر ۱۲-۴ الف و ب مهر با نماد ورثرغنه مجموعه خصوصی اتریش ، الف : عقیق جگری ، ب : سنگ لاجورد (سایت : sigilla.at)..... ۸۰
- تصویر ۱۳-۴ مهر ساسانی با نقش پادشاه در حال دریافت نماد مهر ، سنگ لاجورد (سایت : sasanian.net)..... ۸۰
- تصویر ۱۴-۴ مهر ساسانی ، عقیق جگری ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۸۱
- تصویر ۱۵-۴ مهر ساسانی با نقش زن و مرد در حال دریافت حلقه زناشویی ، کتابخانه ملی پاریس (پوپ و اکرم، ۱۳۸۷)..... ۸۲
- تصویر ۱۶-۴ مهر ساسانی با نماد تیشتر، کتابخانه ملی پاریس (پوپ و اکرم، ۱۳۸۷)..... ۸۴
- تصویر ۱۷-۴ الف و ب . مهر ساسانی با نقوش صور فلکی، الف . عقیق جگری . مجموعه ی اکرم. ب. موزه ی هنری متروپولتین (پوپ و اکرم، ۱۳۸۷ : ۹۹۱)..... ۸۵
- تصویر ۱۸-۴ مهر ساسانی، سنگ هماتیت ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۸۶
- تصویر ۱۹-۴ الف و ب مهر ساسانی با نقش بز کوهی، عقیق جگری (سایت ancientresource.com)..... ۸۷
- تصویر ۲۰-۴ مهر ساسانی با نقش بز کوهی ، الف : مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۸۸
- ب : موزه ملی ایران..... ۸۸
- تصویر ۲۱-۴ مهر ساسانی با نقش سر گراز ، موزه ی بریتانیایی (پوپ و اکرم ، ۱۳۸۷)..... ۸۹

- تصویر ۲۲-۴ مهر ساسانی با نقش اسب، عقیق، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۹۰
- تصویر ۲۳-۴ مهر ساسانی با نقش شتر، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۹۰
- تصویر ۲۴-۴ گوشواره ساسانی با نقش شتر (سایت : ancientresource.com)..... ۹۱
- تصویر ۲۵-۴ مهر ساسانی با نقش قوچ ، یشم ختایی، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)..... ۹۱
- تصویر ۲۶-۴ مهر ساسانی با نقش گوزن لمیده، عقیق، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)..... ۹۲
- تصویر ۲۷-۴ مهر ساسانی با نقش دو گوزن روبروی هم ، یشم ، موزه ی بریتانیایی (پوپ و اکرمن ، ۱۳۸۷) ۹۲
- تصویر ۲۸-۴ الف، ب، پ، ت مهر ساسانی با نقش کلاغ ، الف : عقیق . پ: سنگ کریستال، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۹۳
- تصویر ۲۹-۴ مهر ساسانی با نقش گاو یا قوچ لمیده ای که کلاغ بر پشت آن نشسته، کتابخانه ملی پاریس..... ۹۳
- تصویر ۳۰-۴ مهر ساسانی با نقش گاو یا قوچ لمیده ای که کلاغ بر پشت آن نشسته، عقیق، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)..... ۹۴
- تصویر ۳۱-۴ مهر ساسانی، یشم ختای، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۹۴
- تصویر ۳۲-۴ مهر ساسانی با نقش آتشدان (پوپ و اکرمن ، ۱۳۸۷ : ۹۸۲)..... ۹۷
- تصویر ۳۳-۴ مهر ساسانی با نقش آتشدان، کتابخانه ی ملی پاریس (پوپ و اکرمن، ۱۳۸۷ : ۹۹۹) .. ۹۸
- تصویر ۳۴-۴ مهر ساسانی با نقش روحانی در مقابل آتشدان (پوپ و اکرمن، ۱۳۸۷ : ۹۹۹)..... ۹۹
- تصویر ۳۵-۴ مهر ساسانی با نقش روحانی در مقابل آتشدان (سایت: grifterrec.com)..... ۹۹
- تصویر ۳۶-۴ مهر ساسانی با نقش آتشدان ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۱۰۰
- تصویر ۳۷-۴ مهر ساسانی با نقش آتشدان ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۱۰۱
- تصویر ۳۸-۴ مهر ساسانی، کتابخانه ملی پاریس (پوپ و اکرمن، ۱۳۸۷ : ۹۸۸)..... ۱۰۴
- تصویر ۳۹-۴ مهر ساسانی ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۱۰۴
- تصویر ۴۰-۴ مهر ساسانی با نقش اسب و سوار ، عقیق جگری، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۱۰۶
- تصویر ۴۱-۴ مهر ساسانی با نقش اسب و سوار ، عقیق جگری، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at)..... ۱۰۷
- تصویر ۴۲-۴ مهر ساسانی با نقش اسب بالدار ، الف: یشم ختایی ، مجموعه خصوصی اتریش ،

- ب : موزه ملی ایران (سایت : sigilla.at) ۱۰۷
- تصویر ۴-۴۳ الف ب پ ت مهر ساسانی با نقش گاو ، مجموعه خصوصی اتریش
- (سایت: sigilla.at) ۱۰۹
- تصویر ۴-۴۴ مهر ساسانی با نقش گاو بالدار و سر ریش دار، مجموعه خصوصی اتریش (سایت :
- (sigilla.at) ۱۱۰
- تصویر ۴-۴۵ مهر دکمه ای با نماد شیر (سایت: djeweler.com) ۱۱۱
- تصویر ۴-۴۶ گوشواره ساسانی با نماد شیر (سایت : ancientresource.com) ۱۱۱
- تصویر ۴-۴۷ الف و ب مهرهای دوره ساسانی ، الف : موزه آذربایجان ، ب : موزه مقدم
- ۱۱۲
- تصویر ۴-۴۸ مهر ساسانی با نقش خروس ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at) ۱۱۳
- تصویر ۴-۴۹ مهر ساسانی با نقش خروس ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at) ۱۱۴
- تصویر ۴-۵۰ مهر ساسانی ، عقیق سرخ ، مجموعه خصوصی اتریش (سایت : sigilla.at) ۱۱۴
- تصویر ۴-۵۱ مهر با نقش یکی از پادشاهان ساسانی، مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at)
- ۱۱۵
- تصویر ۴-۵۲ الف و ب مهر ساسانی با نقش مونوگرام، الف : سنگ هماتیت ، ب : سنگ کریستال
- مجموعه خصوصی اتریش (سایت: sigilla.at) ۱۱۷
- تصویر ۴-۵۳ مجموعه از مهرهای ساسانی با نقش مونوگرام ، مجموعه خصوصی اتریش
- (سایت: sigilla.at) ۱۱۸
- تصویر ۴-۵۴ مهر ساسانی با نقش درخت (سایت: heliosgallery.com) ۱۱۹
- تصویر ۴-۵۵ نقش جانوران شاخ دار در دو طرف درخت نخل (پوپ و اکرم، ۱۳۸۷) ۱۲۰

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۶۶.....	جدول ۱-۴ نمادهای خدایان باستانی.....
۶۷.....	جدول ۲-۴ نمادهای حیوانی.....
۶۷.....	جدول ۳-۴ نمادهای انتزاعی یا مونوگرام ها.....
۶۸.....	جدول ۴-۴ نمادهای گیاهی.....

فهرست نقشه ها

صفحه

عنوان

تصویر ۱-۲ نقشه قلمرو دوره ساسانی (سایت : saltanari.ofni).....۱۶

مقدمه

یکی از گران بهاترین میراث به جای مانده از گذشتگان و هنر آن ها نقوش و نمادهایی است که ریشه در فرهنگ ما دارد؛ زیرا که انسان از بدو تاریخ، همواره در برابر خود با ناشناخته هایی روبرو بوده که به مدد اسطوره سعی به درک آن داشته است. بشر اولیه زبان ارتباطی خود را در قالب این نقوش و نمادها یافت که امروزه برای ما معانی متفاوتی از احساس، روابط، تفکر و عقاید آن ها را در بر دارد. مطالعه ی این آثار ما را در آشنایی با زندگی، رسوم و اعتقادات آنان آشنا می سازد.

اساطیر زاینده ی اجتماعات بشری بوده، که در پی وحشت و اضطراب های دائمی خود به دنبال نیروی جادویی محافظی است که به آن متوسل گردد. این بیم ها، باورها و گستره های فرهنگی در قالب نقوش و نمادهایی که بر روی آثار هنری از قبیل مهرها به جای مانده است، بی شک بازتابی از باورهای دینی و جادویی است که جوامع مختلف به نیت تسلط بر محیط اطراف خویش حک نموده اند. مطالعه بر روی مهرهایی که جنبه ی طلسمی پیدا کرده اند و وجود دقت حکاکان در حک ریزه کاری ها ما را در جهت یافتن رازهای نهفته مادی و معنوی آنان یاری می رساند، تا جایی که در هم آمیخته شدن اعتقادات مذهبی و اندیشه های اساطیری که نتیجه ی آن مجمع خدایان می باشد را مشاهده می کنیم، که هر یک با قدرت مافوق الطبیعه خود حامی و نگهبان و ضامن سعادت مردم در دنیا و آخرت هستند.

از دیدگاه بشر اولیه؛ جهان، تشکیل شده از ارواح و نیروهای مرموزی که پدیده ها و حوادث، مظهری از آن نیروها یا ارواح هستند که در غالب نماد جلوه گری می کند و بیانگر اساطیری است که نماد زندگی دوران پیش از دانش، صفت و نشان مشخص روزگاران باستان را نمایان می سازد.

تحول اساطیری هر قوم، نشانگر یک دگرگونی بنیادی در پویش بالارونده ی ذهن بشری است. تحول اندیشه های مردم ایران را می توان از طریق بررسی طرح ها و نمادهای آن ها بررسی نمود، زیرا که نمادها ریشه در طول تاریخ دارند و به علت اشتراکات فرهنگی و اعتقادی در زمان، متداوم مانده است.

دوران ساسانی یکی از پر ارزش ترین ادوار در تاریخ هنر ایران و مقطع یکی از تحولات عظیم هنری که سالیان پیش از آن در بین النهرین آغاز شده بود. لازمه ی شناخت اعتقادات و نمادهای اساطیری این دوران بررسی و شناخت نحوه ی ایجاد این نمادها و باورهای آن ها می باشد، زیرا که هنر رابطه زیادی با محیط فرهنگی، اجتماعی و مذهبی دارد.

بررسی و تحلیل هنرهای نمادین نشان دهنده ی آن است که نماد سال ها پیش از دوره ی ساسانی در فرهنگ ایران حضور داشته، اما توسعه تفکر آن در دوره ی ساسانی با سبک و روش خاصی صورت گرفته است.

نقوش مهرهای ساسانی که حاوی اساطیر کهن ایران زمین می باشند همانند متون تاریخی و مذهبی، بسیاری از اساطیر و باورهای دینی را به همراه دارند. به واسطه ی پیوند دین و دولت در این عهد و تحکیم مشروعیت شاهنشاهی نیاز به ابزارهایی برای بیان میل به مقصود احساس می شد، بنابراین برای استفاده از نیروهای ماورایی و نشان آن ها در تصاویر، نماد در آثار هنری پدید آمد و در نتیجه استفاده از عناصر نمادین در فرهنگ و هنر ساسانی پر رنگ تر شد. حک کردن ارباب، خدایان و الهه ها با درجات مختلف با مظاهری که پیوسته در کنار آنان بود و یا نمادهایی که بیانگر و نشان آن ها بودند، یکی از مهم ترین نقوش این مهرها می باشد.

در این پایان نامه تلاش بر این است که با توجه به امکانات موجود بررسی داشته باشیم در نمادهای اساطیری ایران در دوران ساسانی، زیرا با وجود اهمیت مهرها در به تصویر کشیدن اعتقادات مردم باستان متأسفانه پژوهش و مطالعه در زمینه‌ی شناخت مفاهیم اسطوره‌ای روی مهرها، کارکرد و کاربرد آن‌ها کمتر صورت گرفته است و تنها به بررسی اجمالی و در حد معرفی و اثر و توضیح نقش مایه‌ها اکتفا گردیده و به جنبه‌های اساطیری آن کمتر توجه شده است.

در فصل اول این پایان نامه به کلیات تحقیق، بیان مسئله، سؤالات، فرضیه‌ها، روش تحقیق و جامعه آماری پرداخته شده است.

فصل دوم، مروری دارد بر تاریخ پیدایش، قلمرو، فرهنگ، تمدن، دین و هنر ساسانی.

فصل سوم، اشاراتی به پیشینه مهر و مهرسازی در ایران باستان و دوره ساسانی دارد. همچنین در این فصل مهرهای ساسانی از لحاظ شکل ظاهری، نقوش و کاربرد و مفاهیم اساطیری مورد بررسی قرار می‌گیرد.

فصل چهارم، این فصل با توجه به نتایج حاصله از فصول قبل، بررسی اسطوره و رابطه بین آن و نماد، با مطالعات میدانی وسیع به معرفی اساطیر و نقوش نمادین آن‌ها بر روی مهرها اختصاص یافته؛ در انتهای همین فصل نتایج بدست آمده از این تحقیق و پیشنهاداتی نیز ارائه گردیده است.

امید است این پایان نامه راهگشای تحقیقاتی جامع‌تر در جهت شناخت بیشتر از باورها و اعتقادات گذشتگانمان باشد تا از این طریق داستان‌های پنهان در پس پرده‌ی آنها نیز از گزند فراموشی محفوظ مانند.